

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ CLASS ACTION ON SECURITIES LITIGATION

เจษฎา นครขวาง*

Jatesada Nakhonkwang

บทคัดย่อ

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์เป็นกลไกใหม่ในการเยียวยา ผู้ลงทุนจำนวนมากที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีอย่างสามัญอย่างสิ้นเชิง การที่จะนำวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ให้มีประสิทธิภาพนั้นย่อมต้องพิจารณาแนวทางการใช้บังคับรวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์เพื่อให้สามารถคุ้มครองประโยชน์ของผู้ลงทุนได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

คำสำคัญ

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม, คดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์, หลักทรัพย์

ABSTRACT

Class action on securities litigation is a new mechanism to redress group of investors which absolutely different from normal procedure. To use class action in securities lawsuits effectively, it is necessary to consider methods and define additional rules to be in line with securities characteristic case. In consequence, Securities class action will be fairly and adequately protect the investor's interests.

Keywords

Class action, Securities class action, Securities

* นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : jatesada_st@hotmail.com

บทนำ

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์นับเป็นกลไกใหม่ในการอำนวยความสะดวกให้ผู้ลงทุนจำนวนมากที่ถูกกระทบสิทธิในกรณีที่มีการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ได้เป็นอย่างดี โดยผู้ลงทุนที่เป็นผู้เสียหายอาจเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเอง และเพื่อประโยชน์ของผู้ลงทุนรายอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันได้โดยที่ผู้ลงทุนรายอื่นไม่จำเป็นต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดีและไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด การมีมาตรการในการคุ้มครอง ผู้ลงทุนที่ถูกกระทบสิทธิเช่นนี้ก็นับว่าเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุนมากยิ่งขึ้นและยังจะช่วยให้ตลาดทุนไทยเป็นตลาดทุนที่มีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแบบกลุ่มยังคงถือเป็นเรื่องใหม่มากสำหรับระบบกฎหมายไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ที่ปัจจุบันยังไม่มีหลักเกณฑ์ แนวทาง หรือวิธีการใช้การตีความที่เหมาะสมให้แก่ศาล หรือผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจส่งผลให้การบังคับใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่บรรลุผล หรือไม่มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย นอกจากนี้ หลักเกณฑ์ที่มีอยู่ก็ยังมีเนื้อหามั่วสุมไม่เพียงพอหรือมีข้อจำกัดบางประการที่อาจทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มยังไม่เป็นไปสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ตามกฎหมายไทยมีประเด็นปัญหาและข้อจำกัดด้วยกัน สี่ประการ ดังนี้

1. ปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับการส่งคำบอกกล่าวให้แก่สมาชิกกลุ่ม

รูปแบบการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มตามกฎหมายไทยเป็นแบบ “opt out” ซึ่งเป็นการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยที่สมาชิกกลุ่มเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องแสดงความประสงค์เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม การที่สมาชิกกลุ่มแทบทั้งหมดไม่ได้ปรากฏตัว และเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาย่อมทำให้สมาชิกกลุ่มเหล่านั้นไม่ทราบถึงความเป็นไปของคดี การที่จะให้สมาชิกกลุ่มได้ทราบถึงกระบวนการพิจารณาดังกล่าวและสามารถตัดสินใจบางประการเพื่อรักษาสิทธิของตนได้จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบ¹ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องมีกระบวนการที่ทำให้สมาชิกกลุ่มได้ “รับรู้” เกี่ยวกับการดำเนินคดีและสิทธิของตน แต่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้นี้ก็คือ การบอกกล่าวอาจไม่ทั่วถึงสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะมีการกำหนดรูปแบบการบอกกล่าวไว้หลายวิธีแต่ก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าสมาชิกกลุ่มจะรับรู้ข่าวสารที่ตามที่

¹ สรวิศ ลิ้มปั้งซี่, “แนวทางการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” *ตุลพาท*, เล่มที่ 3, ปีที่ 87-88, น. 44-45 (กันยายน – ธันวาคม 2559).

แจ้งครบทุกคน ซึ่งอาจส่งผลให้สมาชิกกลุ่มไม่สามารถดำเนินการเพื่อสงวน หรือรักษาสีสิทธิของตน อีกทั้งยังต้องผูกพันตามผลของคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกิดขึ้น² ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ก็เป็นคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งผู้เสียหายเหล่านี้ก็อาจกระจายตัวอยู่ในหลายพื้นที่ ไม่เฉพาะเพียงแต่ในประเทศไทยเท่านั้นแต่ยังรวมถึงผู้ลงทุนจากต่างประเทศด้วย การที่จะส่งคำบอกกล่าวให้แก่ ผู้ลงทุนที่มีความหลากหลายเช่นนี้นั้นย่อมเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องกระทำด้วยความรอบคอบเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้คำบอกกล่าว “ไปถึง” ผู้ลงทุนที่เกี่ยวข้องนอกจากการส่งคำบอกกล่าวให้ไปถึงผู้ลงทุนแล้ว คำบอกกล่าวนั้นยังต้องแสดงสาระสำคัญที่ครบถ้วนและเข้าใจง่ายเพื่อให้ผู้ลงทุนเข้าใจรายละเอียดการฟ้องคดี และสิทธิของตนอีกด้วย แต่เนื่องจากการส่งคำบอกกล่าวให้แก่ผู้ลงทุนที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ยังมีหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างกว้างและยังขาดแนวทางที่ชัดเจนซึ่งอาจส่งผลให้สิทธิของผู้ลงทุนทั้งหลายไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอ

2. ปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มย่อย

ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์นั้นคงไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าเป็นคดีที่มีผู้ลงทุนเข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก เนื่องจากในการกระทำความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์แต่ละคราวย่อมมีผู้ลงทุนหลายรายเข้ามาซื้อขายหลักทรัพย์หรือเข้ามาเกี่ยวข้องในการซื้อขายดังกล่าว และผู้ลงทุนแต่ละรายก็มีความเสียหายที่แตกต่างกัน โดยเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น การซื้อขายหลักทรัพย์ที่ต่างช่วงเวลากัน ลักษณะของหลักทรัพย์คนละประเภทกัน หรือเงื่อนไขและปัจจัยที่ใช้ในการซื้อขายแตกต่างกัน แม้กฎหมายไทยจะยอมรับหลักการให้สามารถมีการแบ่งกลุ่มย่อยก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อจำกัดที่ต้องพิจารณาด้วยกันสองประการด้วยกัน ดังนี้

2.1 เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ของการแบ่งกลุ่มย่อย

แม้ว่าตามกฎหมายไทยจะกำหนดให้สามารถแบ่งกลุ่มย่อยได้ในกรณีที่มีความเสียหายที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลในกลุ่มก็ตาม³ แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวก็อาจยังไม่ตอบโจทย์การแบ่งกลุ่มย่อยในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ เนื่องจากยังไม่มีแนวทางและหลักเกณฑ์ที่ศาลจะนำมาใช้พิจารณาในการแบ่งกลุ่มย่อยจึงอาจส่งผลให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่สอดคล้องกับลักษณะของคดีเกิดความล่าช้า และอาจเกิดความลักลั่นในการพิจารณาแบ่งกลุ่มย่อยได้

² มาตรา 222/16 ประกอบมาตรา 222/35 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

³ มาตรา 222/24 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง “ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเนื่องจากมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลในกลุ่ม และในกรณีเช่นนี้ ศาลอาจสั่งให้มีการนำสืบถึงความเสียหายของกลุ่มย่อยให้ชัดเจนด้วยก็ได้ คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด”

2.2 การคุ้มครองสมาชิกกลุ่มภายในกลุ่มย่อย

การแบ่งกลุ่มย่อยก็เป็นการแบ่งอันเนื่องมาจากการที่แต่ละกลุ่มมีลักษณะความเสียหายและส่วนได้เสียที่แตกต่างกันซึ่งอาจเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ แต่การที่แต่ละกลุ่มย่อยมีลักษณะที่แตกต่างกันบางประการเช่นนี้ก็ต้องมีการรักษาสีทธิของกลุ่มย่อยอย่างเพียงพอและเป็นธรรมเช่นเดียวกัน กล่าวคือต้องมีผู้ทำหน้าที่ปกป้องรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มภายในกลุ่มย่อย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งกลุ่มย่อยกลับพบว่ายังไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการกำหนดให้มี “โจทก์ของกลุ่มย่อย” แต่อย่างใด อีกทั้งบทบัญญัติที่มีอยู่ก็ไม่อาจตีความไปถึงขนาดว่าสามารถกำหนดให้มีโจทก์ของกลุ่มย่อยได้ จึงย่อมเห็นได้ว่าเมื่อมีการแบ่งกลุ่มย่อยแล้วโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะทำหน้าที่เป็นผู้คุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดรวมถึงกลุ่มย่อยด้วย

การที่ให้โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นผู้ทำหน้าที่เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของทั้งสมาชิกกลุ่มและกลุ่มย่อย ย่อมทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์มีโอกาสเกิดความโน้มเอียงและอาจเกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมได้ กล่าวคือหากในคดีมีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็นหลายกลุ่มย่อย การที่โจทก์มีฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนกลุ่มย่อยทั้งหมด และโจทก์มีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มย่อยด้วยอีกฐานะหนึ่งย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้โจทก์รักษาผลประโยชน์หรือดำเนินคดีไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์กับกลุ่มย่อยที่โจทก์เป็นสมาชิกอยู่มากที่สุดรวมถึงในการดำเนินคดี หรือเสนอพยานหลักฐานต่อศาล การที่กลุ่มย่อยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อการนำเสนอพยานหลักฐานของโจทก์

3. ปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์

เนื่องจากในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น สมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีและในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องพึ่งพาอาศัยการดำเนินคดีของโจทก์ หรือผู้แทนกลุ่มเป็นสำคัญ กฎหมายจึงกำหนดคุณสมบัติของโจทก์หรือผู้แทนกลุ่มไว้หลายประการ เพื่อเป็นการยืนยันถึงความสามารถที่จะปกป้องรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มไว้หลายประการ เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่ม⁴ การมีสิทธิอย่างเดียวกัน อันเนื่องมาจกข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน⁵ การได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต⁶ การรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

⁴ มาตรา 222/8 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁵ มาตรา 222/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁶ ข้อ 7 ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม⁷ อย่างไรก็ตามการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์อาจนำมาซึ่งปัญหาหรือข้อจำกัดด้วยกันสองประการ ดังนี้

3.1 ปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับโจทก์

3.1.1 บทบัญญัติที่มีอยู่นั้นยังขาดความชัดเจน โดยเป็นการกำหนดหลักการที่ค่อนข้างกว้างและให้อำนาจศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวาง เช่น การกำหนดว่าโจทก์ต้องสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม⁸ การที่ไม่มีหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่แน่ชัดเพื่อให้ศาลนำมาใช้พิจารณา เช่นนี้อาจก่อให้เกิดความลักลั่นในการพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ให้ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3.1.2 ไม่มีการกำหนดลักษณะต้องห้ามของโจทก์กรณีการแสวงหาโอกาสเพื่อที่จะเป็นโจทก์สำหรับคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ผู้เสียหายที่จะเป็นโจทก์เพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต้องเป็นผู้ที่ซื้อขายหลักทรัพย์ในช่วงเวลาที่มีการกระทำความผิดอันเป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี ดังนั้น หลักการเบื้องต้นในการพิจารณาการเป็นผู้เสียหายจึงเป็นการพิจารณาจากการซื้อขายหลักทรัพย์เป็นสำคัญโดยไม่คำนึงถึงปริมาณหลักทรัพย์ที่ซื้อขาย กล่าวคือ ผู้ที่ซื้อหลักทรัพย์ 1 หุ้น หรือ 1,000 หุ้น ต่างก็เป็นผู้เสียหายและมีสิทธิร้องขอ ให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้เช่นเดียวกันด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาการเป็นผู้เสียหายจากการซื้อหลักทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียวจึงอาจเกิดการกระทำในลักษณะเป็นการแสวงหาโอกาสเพื่อที่จะเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เช่น การที่ทนายความสืบทราบมาว่าบริษัทมีการเปิดเผยข้อมูลอันเป็นเท็จก็อาจให้คนของตนไปซื้อหุ้นในบริษัทดังกล่าวในช่วงเวลานั้น หรือการที่ทนายความให้คนของตนกว้านซื้อหลักทรัพย์จำนวนเพียงเล็กน้อยในหลาย ๆ บริษัทตามคำแนะนำของทนายความ หรืออาจเรียกว่า “Professional Plaintiff” เพื่อที่จะได้สิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นโจทก์คนดังกล่าวก็จะรีบนำคดีไปสู่ศาลเพื่อที่ศาลจะได้เลือกผู้นั้นเป็นโจทก์และทนายความของผู้นั้นก็จะได้เป็นทนายความของกลุ่มด้วย โดยที่โจทก์จะได้รับผลตอบแทนจากทนายความอีกทอดหนึ่ง

3.2 ปัญหาหรือข้อจำกัดของการกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม

การคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรมีแนวความคิดที่แตกต่างกัน โดยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายประเพณีมีแนวความคิดในการติดต่อวรุณให้แก่เอกชนเข้ามาทำหน้าที่เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนและดำเนินคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นด้วย

⁷ มาตรา 222/12(5) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁸ มาตรา 222/12(5) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ในขณะที่ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรถือว่าการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากเป็นภารกิจของรัฐจึงให้องค์กรเอกชน มูลนิธิ หรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก เมื่อพิจารณาการตรากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยเป็นการตรากฎหมายที่มีต้นแบบจาก Rule 23 FRCP ของประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุนี้ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายไทยจึงกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงหรือหลักกฎหมายเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มรายอื่น⁹

การกำหนดเงื่อนไขของโจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นเป็นการรับเอากฎหมายของต่างประเทศโดยมิได้ปรับให้สอดคล้องกับแนวความคิดของระบบกฎหมายภายในของประเทศไทยซึ่งใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรก่อให้เกิดข้อจำกัดเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมาก

คติความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ซึ่งเป็นคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากคดีทั่วไปทำให้การดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เฉพาะทางที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากยังต้องได้รับความไว้วางใจจากผู้เสียหายรายอื่นอีกด้วยซึ่งจะทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ประเทศต่าง ๆ ที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจึงกำหนดให้องค์กรเอกชน หรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสามารถเข้ามาทำหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของผู้เสียหายได้ เนื่องจากองค์กรเอกชนหรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะย่อมมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ อีกทั้งมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมาเป็นเวลานาน องค์กรเหล่านี้ย่อมได้รับความไว้วางใจและความเชื่อถือจากผู้เสียหายอีกด้วย¹⁰ ดังที่ปรากฏในสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ได้กำหนดให้ “สถาบันคุ้มครองผู้ลงทุน”

⁹ มาตรา 222/8 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

¹⁰ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธ์, "การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Group-Class a la francaise)" รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559, น. 93.

ซึ่งมีสถานะเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสามารถดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองผู้ลงทุนจำนวนมากได้¹¹

เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้มีบทบัญญัติที่เปิดช่องให้องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้แต่อย่างใด เนื่องจากผู้ที่ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต้องมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นการปิดกั้นการเข้ามาทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ให้แก่ผู้ลงทุนจำนวนมากขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร

4. ปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีเบื้องต้น

แม้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน แต่การที่ช่วยให้ผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมมากขึ้นอีกประการหนึ่งเห็นจะได้แก่ การดำเนินคดีให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว ดังภาษิตกฎหมายที่ว่า "ความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความอยุติธรรม" (Justice delayed is justice denied)¹²

จากการศึกษาการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา มีกระบวนการก่อนการพิจารณาขั้นตอนหนึ่งที่เรียกว่า “การพิจารณาคดีเบื้องต้น” (Pre-trial) ซึ่งเป็นกระบวนการก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาล และในการพิจารณาคดีเบื้องต้นนี้เองจะมีอีกขั้นตอนหนึ่งที่เรียกว่า “การเปิดเผยพยานหลักฐาน” (Discovery Process) หรืออาจเรียกว่า “การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน” ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้พิพากษาสั่งให้คู่ความนำพยานหลักฐานที่มีอยู่มาได้แย้งกัน และให้คู่ความแต่ละฝ่ายหาข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้คู่ความจะเป็นผู้ดำเนินการกันเอง ไม่ใช่กระบวนการพิจารณาที่ทำกันต่อหน้าศาล และกระบวนการนี้เองเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยให้คู่ความระงับข้อพิพาทด้วยกันเองได้โดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล เช่น ข้อมูลในปี 1992 มลรัฐโอริโชน่า พบว่าการพิจารณาคดีเบื้องต้นทำให้คดียุติลงประมาณร้อยละ 96 เหลือเพียงร้อยละ 4 ที่คดีจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล¹³ นอกจากนี้จากสถิติคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ในอดีตมีคดีเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 10 ที่ดำเนินคดีจนจบ

¹¹ Article 28 Securities Investor and Futures Trader Protection Act

¹² William E. Gladstone quotes.

¹³ Gene R. Shreve and Peter Raven-Hansen, Understanding Civil Procedure, Second Edition (Legal Text Series . (n.d.): Times Mirror Books, 1994).

กระบวนการขึ้นพิจารณาของศาล แต่ส่วนใหญ่แล้วคดีจะจบลงด้วยการประนีประนอมยอมความหรือการยกฟ้องเป็นหลัก¹⁴

สำหรับตามกฎหมายไทยแม้จะมีกระบวนการยุติข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยหรือให้นาวีรื้ออนุญาโตตุลาการมาใช้ก็ตาม¹⁵ แต่ขั้นตอนดังกล่าวก็เป็นขั้นตอนที่ภายหลังจากที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว อีกทั้งขั้นตอนนี้อาจไม่ได้ทำให้คู่ความมีแรงจูงใจที่จะยุติคดีดังเช่นการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานแต่อย่างใด เนื่องจากคู่ความยังไม่เห็นแนวโน้มของคดี แต่หากมีการเปิดเผยพยานหลักฐานและหาข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามแล้ว หากคู่ความเห็นว่าการดำเนินคดีต่อไปมีแต่จะทำให้ตนเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น และมีโอกาสแพ้คดีคู่ความก็มีโอกาสประนีประนอมยอมความมากขึ้น และทำให้คดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมีจำนวนลดน้อยลง

นอกจากนี้ แม้ว่าตามกฎหมายไทยจะกำหนดให้มีการชี้สองสถาน หรือมีการกำหนดประเด็นข้อพิพาทที่เป็นขั้นตอนภายหลังจากที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว แต่หากให้มีขั้นตอนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน จะช่วยให้ภาระหน้าที่ของศาลและประเด็นที่ศาลต้องพิจารณามีจำนวนลดลง และจะช่วยให้การพิจารณาเป็นไปโดยรวดเร็วยิ่งขึ้น

บทสรุป

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์นับว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ลงทุนในตลาดทุนได้เป็นอย่างดี แต่การที่จะคุ้มครองผู้ลงทุนให้ได้รับความเป็นธรรมนั้นย่อมต้องมีการบังคับใช้และมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่เหมาะสมและมีมาตรฐานสอดคล้องกับลักษณะของคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์

ผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและมีบทบาทอย่างยิ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้เห็นจะได้แก่ “ศาล” การเข้ามาทำหน้าที่ของศาลในที่นี้ศาลเองต้องมีบทบาทเชิงรุกทั้งด้านกระบวนการพิจารณาและการวิเคราะห์ความเหมาะสมของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กล่าวคือ ศาลต้องใช้ดุลพินิจเป็นอย่างยิ่งในหลาย ๆ ขั้นตอนของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เช่น การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม การพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์

¹⁴ Svetlana Starykh and Stefan Boettrich, “Recent Trends in Securities Class Action Litigation: 2015 Full-Year Review,” Retrieved on August 2, 2017, http://www.nera.com/content/dam/nera/publications/2016/2015_Securities_Trends_Report_NERA.pdf.

¹⁵ มาตรา 222/20(1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การพิจารณาคุณสมบัติของทนายความ การประนีประนอมยอมความ การกำหนดค่าทนายความ เป็นต้น และการที่จะทำหน้าที่คุ้มครองผู้ลงทุนได้อย่างเป็นธรรมย่อมต้องมีหลักเกณฑ์ แนวทาง หรือวิธีการใช้การตีความที่เหมาะสมให้แก่ศาล เพื่อให้การบังคับใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่บรรลุผลและมีประสิทธิภาพสมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้นการกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติม และแนวทางการพิจารณาในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ย่อมเป็นการต่อยอดการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีทั่วไปให้สามารถนำมาปรับใช้กับคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ได้อย่างเหมาะสมและช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพให้แก่การดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกด้วย เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทั้งยังเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ลงทุนได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

1. การส่งคำบอกกล่าวให้แก่สมาชิกกลุ่ม

1.1 กรณีหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ควรกำหนดให้การส่งคำบอกกล่าวในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ส่งผ่านทางตลาดหลักทรัพย์เป็นหลัก รวมทั้งอาจส่งผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การแจ้งผ่านเว็บไซต์ หรือไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

1.2 กรณีหลักทรัพย์ที่ไม่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อาจส่งผ่านช่องทางอื่น ๆ ที่เป็นช่องทางเพิ่มเติมเพื่อให้การส่งคำบอกกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นตามความเหมาะสม เช่น การส่งผ่านบริษัทหลักทรัพย์ สำนักงาน ก.ล.ต. สื่อมวลชนและสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นช่องมัลติมีเดีย (Money Chanel) หนังสือพิมพ์ข่าวหุ้น หนังสือพิมพ์ ทันหุ้น หรือเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับการลงทุน เป็นต้น

1.3 ควรจัดให้มีบริษัทที่ทำหน้าที่ให้บริการเกี่ยวกับการจัดส่งคำบอกกล่าวโดยตรงเพื่อทำการวิเคราะห์และทำหน้าที่จัดส่งคำบอกกล่าว ซึ่งจะทำให้การส่งคำบอกกล่าวในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากแต่ในระยะเวลาอันสั้นนี้การที่จะจัดตั้งบริษัทประเภทนี้อาจจะยังเร็วเกินไป เนื่องจากในขณะนี้การดำเนินคดีแบบกลุ่มยังเป็นเรื่องใหม่และยังมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพียงเล็กน้อยการจัดตั้งบริษัทขึ้นมาในขณะนี้เลยนั้น อาจจะไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการบริษัท แต่อาจต้องรออีกสักระยะหนึ่งเพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีเสถียรภาพและมีการนำมาใช้ฟ้องคดีอย่างกว้างขวางเสียก่อน แต่ก่อนที่จะมีการจัดตั้งบริษัทดังกล่าวขึ้นอาจกำหนดให้องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำหน้าที่นี้แทนก่อน เช่น สำนักงาน ก.ล.ต. หรือตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

2. การแบ่งกลุ่มย่อย

2.1 ควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มย่อยในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยอาศัยหลักเกณฑ์ช่วงเวลาซื้อขายหลักทรัพย์ หรือประเภทของหลักทรัพย์ หรือตลาดหลักทรัพย์ที่ใช้ซื้อขายหลักทรัพย์ เป็นต้น

2.2 ควรกำหนดให้มีโจทก์ของกลุ่มย่อยเพื่อทำหน้าที่ในการเรียกร้องสิทธิของกลุ่มย่อยหรือแสดงเจตนาตามข้อเรียกร้องของกลุ่มย่อย และเพื่อประโยชน์ในการนำเสนอพยานหลักฐานของกลุ่มย่อยเอง

3. คุณสมบัติของโจทก์

เนื่องจากโจทก์เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งแต่บทบัญญัติในปัจจุบันยังไม่มีหลักเกณฑ์หรือแนวทางให้แก่ศาลในการพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ อีกทั้ง การที่กำหนดให้โจทก์เป็นสมาชิกของกลุ่มก็นำมาซึ่งข้อจำกัดของการดำเนินคดีโดยองค์กรเอกชน ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์โดยอาจต้องพิจารณาหลาย ๆ เงื่อนไขประกอบกันเพื่อให้ได้บุคคลที่เหมาะสมที่จะเป็นโจทก์ในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์อย่างแท้จริง ดังนี้

1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักทรัพย์และการประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ เนื่องจากการที่โจทก์มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์แล้วย่อมทำให้โจทก์เข้าใจถึงข้อเรียกร้องของตน รวมถึงอาจกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของตนได้

2) เป็นผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมากที่สุด เนื่องจากผู้ที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมากที่สุดมักได้แก่ “ผู้ลงทุนสถาบัน” ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเงินและการลงทุนเป็นอย่างยิ่ง และการที่ผู้มีส่วนได้เสียมากที่สุดอาจเป็นการรับรองได้ว่าโจทก์รายดังกล่าวจะทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของตนและสมาชิกกลุ่มอย่างเต็มความสามารถ

3) มีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็นโจทก์ เช่น มีความตั้งใจในการดำเนินคดี มีเงินทุนสำหรับการสำรองเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี สามารถเจรจา และประสานงานกับสมาชิกกลุ่มและตรวจสอบการทำงานของทนายความได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด รวมถึงการจัดหาพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี

4) ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่ม

5) ไม่เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์เกินกว่า 5 คดี ภายในระยะเวลา 3 ปีก่อนยื่นคำร้องขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากการที่ผู้ใดเคยเป็นโจทก์ในคดีหลักทรัพย์หลายคดีภายในระยะเวลาสั้น ๆ อาจเข้าลักษณะของการแสวงหาโอกาสที่จะเป็นโจทก์ได้

6) ไม่ได้ซื้อหลักทรัพย์ที่เป็นวัตถุแห่งการฟ้องคดีตามคำแนะนำของ
ทนายความหรือเพื่อให้ได้สิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

7) ไม่รับเงินพิเศษสำหรับการทำหน้าที่เป็นโจทก์ นอกจากตามสัดส่วนที่ตน
มีสิทธิจะได้รับจากการเยียวยา

3.2 กำหนดให้องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไรสามารถเป็นโจทก์
ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ได้ เนื่องจากหากองค์กร
ดังกล่าวมักจะได้รับความไว้วางใจจากผู้ลงทุน ทั้งยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
หลักทรัพย์และการประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ซึ่งส่งผลให้สามารถทำหน้าที่คุ้มครอง
ผู้ลงทุนได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

4. การพิจารณาคดีเบื้องต้น

ควรนำการพิจารณาคดีเบื้องต้นระหว่างคู่ความมาใช้บังคับซึ่งจะทำให้
การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความรวดเร็วมากขึ้นเนื่องจากสามารถกำจัดประเด็นข้อพิพาท
และข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีได้ซึ่งสามารถขจัดความล่าช้าของการดำเนิน
กระบวนการพิจารณา อีกทั้งคู่ความสามารถประเมินแนวโน้มของคดีได้จากขั้นตอนนี้
อันอาจนำไปสู่การประนีประนอมยอมความ

บรรณานุกรม

หนังสือ

สรวิศ ลิ้มปริงซี่. “แนวทางการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม.”
จุลพาห. เล่มที่ 3. ปีที่ 87-88. กันยายน – ธันวาคม 2559. น. 44-45

Gene R. Shreve and Peter Raven-Hansen, *Understanding Civil Procedure*,
Second Edition (Legal Text Series. (n.d.) : Times Mirror Books,
1994.

งานวิจัย

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. "การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย
และกฎหมายฝรั่งเศส Action de Group-Class a la francaise"
.รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา. คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559. น. 93.

เว็บไซต์

Svetlana Starykh and Stefan Boettrich. “Recent Trends in Securities Class
Action Litigation: 2015 Full-Year Review.” [http://www.nera.com
/content/dam/nera/publications/2016/2015_Securities_Trends_
Report_NERA.pdf](http://www.nera.com/content/dam/nera/publications/2016/2015_Securities_Trends_Report_NERA.pdf), August 2, 2017.